

Náttúra og auðlindir í stjórnarskrá

Tillögur A-nefndar, 1. júlí 2011

28. Náttúra Íslands og umhverfi

Náttúra Íslands er friðhelg. Hverjum og einum ber að virða hana og vernda. Öllum skal með lögum tryggður réttur á heilnæmu umhverfi, fersku vatni, ómenguðu andrúmslofti og óspilltri náttúru. Í því felst að fjölbreytni lífs og lands sé viðhaldið og náttúruminjar, ósnortin víðerni, gróður og jarðvegur njóti verndar. Fyrri spjöll skulu bætt eftir föngum. Nýtingu náttúrugæða skal haga þannig að þau skerðist ekki til langframa og réttur náttúrunnar og komandi kynslóða sé virtur. Með lögum skal tryggja rétt almennings til að fara um landið í lögmætum tilgangi með virðingu fyrir náttúru og umhverfi.

Skýring

- Umhverfisvernd bætt við í samræmi við tillögur stjórnlaganefndar
- Breytt upptalning á þeim meginþáttum náttúru og umhverfis sem sérstök ástæða þykir til að standa vörð um, í samræmi við ýmsar ábendingar.
- Hnykkt á rétti almennings til að njóta náttúru landsins, svokölluðum almannarétti.

29. Náttúruauðlindir

Auðlindir í náttúru Íslands, sem ekki eru í einkaeigu, eru sameiginleg og ævarandi eign þjóðarinnar. Enginn getur fengið þær, eða réttindi tengd þeim, til eignar eða varanlegra afnota og því má aldrei selja þær eða veðsetja. Til auðlinda í þjóðareign teljast náttúrugæði, svo sem nytjastofnar, aðrar auðlindir hafs og hafsbots innan íslenskrar lögsögu, vatns- og virkjunarréttindi og jarðhita- og námaréttindi. Við nýtingu auðlindanna skal hafa sjálfbærni að leiðarljósi. Stjórnvöld bera, ásamt þeim sem nýta auðlindirnar, ábyrgð á vernd þeirra. Stjórnvöld geta á grundvelli laga veitt leyfi til afnota eða hagnýtingar þeirra, gegn fullu gjaldi og til tiltekins hóflegs tíma í senn. Slík leyfi leiða aldrei til eignarréttar eða óafturkallanlegs forræðis yfir auðlindunum.

Skýring

- Brugðist við kröfu þjóðfundar:
 - Skýrsla stjórnlaganefndar, s. 75: „Það viðhorf var áberandi á þjóðfundi að mæla bæri fyrir um auðlindir þjóðarinnar í stjórnarskrá. Náttúruauðlindir hvort heldur í lofti, láði eða legi, skuli skilgreina sem „eign þjóðarinnar“. Reglur um nýtingu auðlinda verði skýrar og horfi til komandi kynslóða og arður af nýtingu auðlinda renni að meginhluta til þjóðarinnar.“
- Færir stjórnarskrá til samræmis við 2. gr. alþjóðasamnings um borgaraleg og stjórnmálaleg réttindi, sem Ísland er þegar aðili að:
 - „Allar þjóðir mega, í sínu eigin markmiði, ráðstafa óhindrað náttúruauðæfum og auðlindum sínum brjóti það ekki í bága við neinar skuldbindingar sem leiðir af

alþjóðlegri efnahagssamvinnu, byggðri á grundvallarreglunni um gagnkvæman ábata, og þjóðarétti. Aldrei má svipta þjóð ráðum sínum til lífsviðurværis.“

- Hnykkt á því að ekki sé gengið á einkaeignarrétt í upphafsmálgrein, með því að nefna sérstaklega auðlindir sem ekki eru í einkaeign.
- Tekið fram að ábyrgð á vernd auðlinda sé ekki aðeins stjórnvalda, heldur einnig þeirra sem kunna að nýta viðkomandi auðlind.
- **Til skoðunar:** Bæta við vatnasvæðum; hvort skilgreina þurfi dýpt á nýtingarrétti.

30. Upplýsingar um umhverfi

Stjórnvöldum ber að upplýsa almenning um ástand umhverfis og áhrif framkvæmda á það. Stjórnvöld og aðrir skulu upplýsa um aðsteðjandi náttúruvá, svo sem umhverfismengun. Með lögum skal tryggja almenningi aðgang að undirbúningi ákvarðana sem hafa áhrif á umhverfi og náttúru, svo og aðild að tengdum dómsmálum. Við töku ákvarðana um náttúru Íslands og umhverfi skulu stjórnvöld byggja á lögbundnum meginreglum umhverfisréttar.

Skýring

- Ákvæði bætt inn í mannréttindakaflann í samræmi við tillögu stjórnlaganefndar.
- Gengið lengra en stjórnlaganefnd leggur til, að því leyti að lögð er frumkvæðisskylda á hið opinbera.
- Skýrar mælt um alla þætti þessarar greinar en var í fyrri útgáfum.
- Meginreglur umhverfisréttar.
- Upplýsingaskylda stjórnvalda.
- Actio popularis - sbr. Árósasamninginn. Almenningi veitt aðild að málum en þarf ekki að vera beinn hagsmunaaðili.
 - Höfundar skýrslu sem skrifuð var fyrir framkvæmdastjóra Evrópusambandsins í umhverfismálum um aðgang almennings í ESB-ríkjum að réttlátri málsmeðferð og virkum úrræðum telja að actio popularis eða sambærileg skipan efli verulega almennarétt í umhverfismálum samkvæmt Árósasamningnum. Sjá http://ec.europa.eu/environment/aarhus/study_access.htm.

31. Dýravernd

Með lögum skal kveðið á um vernd dýra gegn illri meðferð og dýrategunda gegn útrýmingu. Við nýtingu dýrastofna og annars lífríkis skal gæta virðingar fyrir öllum lifandi verum.

Skýring

- Nýtt ákvæði þar sem brugðist er við innsendum erindum og athugasemdum á heimasíðu Stjórnlagaráðs